

УДК 343.285

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ УРЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДОСВІД ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ

Юрій ХАРКОВЕЦЬ,

здобувач

Університету державної фіскальної служби України

SUMMARY

In the articles analyzed the legislative fittings are for regulation the institute of court decisions in the criminal process of post-Soviet countries. The normative legal fixing of concepts, related to this institute turns out in a comparative aspect, description of varieties of court decisions, requirements, is given to them, to the order of acceptance (rendering), proclamation and other law-enforcement actions of court. General and excellent lines are determined in legislative vision are for regulation the institute of court decisions in criminal realization of post-Soviet countries and author position speaks out in relation to the possible borrowing of separate aspects in this direction in the Ukrainian legislation.

Key words: criminal realization, court decision, institute of court decisions, sentence, decision-making (rendering) (to the sentence), experience of post-Soviet countries.

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються законодавчі підходи до урегулювання інституту судових рішень у кримінальному процесі пострадянських країн. У порівняльному аспекті з'ясовується нормативно-правове закріплення понять, пов'язаних із цим інститутом, надається характеристика різновидів судових рішень, вимог до них, порядку ухвалення (постановлення), проголошення та інших правозастосовних дій суду. Визначаються спільні і відмінні риси у законодавчому баченні урегулювання інституту судових рішень у кримінальному провадженні пострадянських країн та висловлюється авторська позиція щодо можливого запозичення окремих аспектів у цьому напрямку в українське законодавство.

Ключові слова: кримінальне провадження, судове рішення, інститут судових рішень, вирок, ухвалення (постановлення) рішення (вироку), досвід пострадянських країн.

Постановка проблеми. Формування оптимальної моделі будь-якої системи, зокрема й правового інституту, досягається лише за допомогою компаративістських підходів. Завдяки порівнянню як методу наукового дослідження, пізнання дійсності встановлюються спільні й відмінні ознаки між процесами, явищами, об'єктами. Тому звернення до зарубіжного досвіду під час проведення наукових досліджень є закономірним процесом. Вивчення переваг і недоліків законодавства країн з усталеними правовими традиціями, країн, у яких зародились і розвивались окремі правові поняття, теорії й доктрини, що поступово поширювались у світі, дає змогу вітчизняному законодавцю обирати найефективніші з них, найсприятливіші для національної самобутності української держави. Проведення оцінки зарубіжного законодавства відповідного спрямування здатне забезпечити законотворчу діяльність від помилок, визначити найбільш досконалі з техніко-юридичного боку підходи, окреслити перспективні напрями його розвитку.

Актуальність теми. Вітчизняна кримінальна процесуальна наука представлена порівняльними дослідженнями таких процесуальних інститутів і категорій, як презумпція невинуватості (В.В. Крижанівський); процесуальний статус слідчого судді (Ю.В. Скрипіна); обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві (Т.В. Садова); забезпечення обвинуваченому права на захист (А.В. Молдован); захист прав потерпілого від злочину у кримінальному судочинстві (Н.Б. Федорчук); цивільний позов (Ю.В. Циганюк); судове провадження у першій інстанції (О.В. Ігнатюк); міжнародні стандарти в перебудові кримінального процесу України (В.Т. Маляренко); досудове провадження (А.В. Шевчишен); досудове слідство (Ю.М. Чорноус); судовий контроль (С.Г. Герасименко); відновне правосуддя

(Ю.І. Микитин) та ін. Досліджуючи зарубіжний досвід здійснення судового провадження у першій інстанції, О.В. Ігнатюк фрагментарно згадує і судові рішення [1, с. 60–76], але, враховуючи предмет наукового пошуку, цьому інституту приділена не значна увага.

При цьому слід відзначити, що у більшості дисертаційних робіт і наукових публікацій вивчається досвід таких країн, як Великобританія, США, Франція, Німеччина (це пояснюється їх загальносвітовою історичною значущістю та великим впливом на правотворчість інших країн). На наш погляд, науковий інтерес становлять й інші країни континентальної системи права, найбільш наближеної до України, зокрема й пострадянські, які з визнанням незалежності опинились в однаковому становищі щодо побудови власної системи права, що сприяє комплексному уявленню про той чи інший правовий інститут та з'ясуванню рівня показників його сталості. Здійснюючи компаративістський аналіз, дослідники вказують на спільні нормативно-правові й практиологічні проблеми в межах однієї системи права різних держав, пропонують шляхи їх вирішення, що дозволяє виробити єдину термінологію, однакові підходи до розуміння, перш за все, спільних правових інститутів та категорій і, як наслідок, привести до тотожного правозастосування.

Керуючись зазначеною мотивацією та спираючись на порівняльні надбання вчених в кримінальному процесуальному праві, за мету статті обрано дослідження інституту судових рішень у кримінальному провадженні пострадянських країн за схемою: поняття і види судових рішень, вимоги до них, порядок ухвалення, проголошення та набрання законної сили. В основу дослідження покладено переклади текстів Кримінальних процесуальних кодексів (далі – КПК) пострадянських держав.

Виклад основного матеріалу дослідження. Схожість історичних коренів певних державних утворень дала змогу поділити пострадянські держави на певні групи, які, з поміж іншого, мають і схожі нормативно-правові підходи до здійснення в них кримінального провадження (хоча ця терміносистема і не вживається у КПК низки країн: Російської Федерації, Білорусі, Казахстану та ін.).

У країнах Закавказзя існують такі законодавчі позиції щодо закріплення інституту судових рішень у кримінальному процесі. У КПК Азербайджану, Вірменії та Грузії виокремлено терміни, що вживаються у цих кодексах. Зокрема, кримінальний процесуальний закон Азербайджану [2] визначає поняття: 1) процесуальної постанови – процесуальний акт, який приймається у кримінальній справі або інших матеріалах, пов'язаних із кримінальним перелідуванням, суддею або суддями (окрім вироків), а також дізнавачем, слідчим або прокурором; 2) вердикту – постановою присяжних засідателів з питання винуватості або невинуватості обвинуваченого, що виноситься в результаті судового розгляду; 3) вироку суду – постановою, яка виноситься суддею (суддями) в результаті судового розгляду в суді першої і апеляційної інстанцій про винуватість або невинуватість особи в інкримінованих їй діях, про застосування чи незастосування стосовно обвинуваченого покарання (ст. 7). КПК Вірменії визначає 4 поняття, пов'язані із судовим рішенням: 1) процесуальні рішення – рішення (вироки, постанови), що приймаються у ході кримінального судочинства уповноваженими на це органами або посадовими особами; 2) вирок – рішення суду першої інстанції і Апеляційного суду, винесені у судовому засіданні з питання про винуватість або невинуватість підсудного, застосування чи незастосування до нього покарання, а також з інших питань; 3) постановою – рішення суду у кримінальній справі, окрім вироку, а також винесені в ході досудового провадження ухвали органу дізнання, слідчого, прокурора; 4) остаточне рішення – рішення органу, що здійснює кримінальне провадження, яке виключає початок або продовження провадження у справі, а також вирішує справу по суті (ст. 6). В КПК Грузії визначено три поняття: 1) вирок – рішення суду першої інстанції, апеляційного або касаційного суду, що визнає обвинуваченого винним у скоєнні злочину або виправдовує його; 2) ухвала – рішення суду (окрім вироку і розпорядження) з будь-якого питання; 3) постановою – рішенням слідчого, прокурора з будь-яких питань (ст. 3).

Азербайджанський законодавець виділяє постанови, що приймаються під час підготовчого засідання суду (ст. 300); вірменський – зазначає, що усі питання під час судового розгляду вирішуються у постанові (ст. 313); грузинський – визначає порядок винесення ухвали у судовому засіданні (ст. 192). Ухваленню (постановленню) вироку в усіх кодексах присвячується глава (розділ) та наголошується на таємниці нарадчої кімнати, в якій відбувається ця дія (у Вірменії виокремлено правило щодо перерви наради суддів для відпочинку (ст. 359), а в Грузії детально врегульовано нараду суду і голосування при колегіальному розгляді справи, ст. 194). Вирок постановляється іменем відповідної держави. Вимогами до вироку визначено: в Азербайджані – законність і вмотивованість (ст. 349); у Вірменії – законність, обґрунтованість, умовиваність (ст. 358); в Грузії – законність, обґрунтованість і справедливості (ст. 259). Вирок може бути виправдувальним або обвинувальним (трьох різновидів: із призначенням покарання, із звільненням від покарання, без призначення покарання). Особливістю грузинського процесу є законодавчо визначена можливість ухвалення по одних епізодах обвинувального вироку, по інших – виправдувального (ст. 268). В Азербайджані і Вірменії виділено процес складання вироку та його структура: вступна, описово-мотивувальна і

резолютивна частини, а також зазначено, що виправлення допускаються лише ті, що погоджені із усіма суддями і підтвержені їхніми підписами у нарадчій кімнаті (ст. 352 КПК Азербайджану; ст. 369 КПК Вірменії). В Азербайджані виділено таємницю наради присяжних, порядок складання і проголошення вердикту (ст. 374, 375, 379). Так само в Грузії увага приділена вердикту присяжних засідателів, його формі, складанню і проголошенню (ст. 261, 262, 263), питання вироку вирішуються так, як в в Азербайджані та Вірменії (ст. 271).

Окремо законодавець врегульовує проголошення вироку із вимогами слухати стоячи, залучати у необхідних випадках перекладача, роз'яснювати порядок і термін його оскарження, відшкодування виправданому збитків, заявлених клопотання про помилування. Також передбачено порядок вручення копії вироку з різними термінами: у Вірменії і Грузії – не пізніше 5 діб (у складних справах – 14 діб (Грузія)), в Азербайджані – 3 діб.

При апеляційному розгляді, характерному для усіх країн Закавказзя, постановляють вирок; постанови і окремі постанови – в Азербайджані і Вірменії, при касаційному – постанови (окремі постанови) Касаційного Суду Вірменії і Касаційні вирок Грузії. Виконанню судових рішень приділено окремі розділи КПК, а в Грузії – ст. 280 «Порядок звернення до виконання вироку, постанови, ухвали суду». Також грузинським законодавцем виділено рішення суду про винесення судом вироку без розгляду справи по суті (ст. 213), вирок суду присяжних засідателів (ст. 265), вирок, ухвалений відносно юридичної особи (ст. 328).

Східноєвропейськими зарубіжними державами визнають Білорусь і Молдову. Розглянемо їх у порівнянні із Російською Федерацією. Статтею 3 КПК Білоруської Республіки дається визначення трьох понять, пов'язаних із судовими рішеннями: 1) ухвали – як будь-якого рішення, окрім вироку та постанови, прийнятого колегіально складом суду при провадженні у кримінальній справі; 2) вироку – рішення суду першої інстанції про винуватість чи невинуватість особи, застосування чи незастосування до неї покарання, та з інших питань; 3) процесуальних рішень – як рішень, що ухвалюються під час кримінального процесу уповноваженими на те органами і особами – постанови, ухвали, вирок. Останні традиційно поділяються на виправдувальні і обвинувальні (трьох видів) (ст. 355). Чотири вимоги до вироку висуває білоруський законодавець – законність, обґрунтованість, вмотивованість і справедливість (ст. 350). Також виділяється постановлення вироку (гл. 38 і з такою ж назвою – ст. 358) – іменем Республіки, з дотриманням таємниці нарадчої кімнати, в якій не можуть перебувати ні запасні судді, ні народні засідателі (ст. 351), зі схожими із вірменським кримінальним процесуальним законом правилами щодо перерви наради суддів. Вказано на виклад вироку мовою, якою велося судочинство, а також на те, що вирок може бути написаний від руки або підготовлений за допомогою технічних засобів одним із суддів. Йдеться й про недопустимість будь-яких виправлень у тексті вироку (на відміну від законодавчого підходу в країнах Закавказзя). Проголошення вироку також виділено (ст. 365), при цьому, окрім загальних правил щодо слухання вироку, роз'яснення наслідків його постановлення і участі перекладача, вказується на право сторін знайомитись із протоколом судового засідання та вносити на нього зауваження. Копія вироку вручається не пізніше 5 діб (ст. 367). Вирок, постановою, ухвала можуть бути оскаржені в касаційному порядку (вирок – протягом 10 діб). За результатами такого перегляду приймається ухвала (ст. 385). Виконанню вироку присвячено розділ XI.

У Молдові дається роз'яснення: 1) ухвали – як рішення, що приймається до постановлення вироку чи постанови,

рішення, ухваленого судовою інстанцією за результатами апеляційного або касаційного розгляду, скарги на відміну, рішення апеляційної і касаційної інстанції про перегляд справи; 2) судового рішення – як вироку, ухвали, постанови, прийнятих судовою інстанцією у кримінальній справі; 3) постанови – як рішення органу кримінального переслідування; 4) вироку – рішення суду першої інстанції по суті справи (ст. 6). Особливістю інституту судових рішень у кримінальному провадженні цієї країни є ухвалення не лише виправдувального і обвинувального вироку, а й вироку про закриття провадження у справі (ст. 391). Судовому вироку присвячено ст. 384, у якій вказується і на види вироків, і на постановлення їх іменем закону (ще одна особливість), і на вимоги законності, обґрунтованості та вмотивованості, і на безпосередність дослідження доказів в судовому засіданні. У провадженнях стосовно юридичних осіб постановляються ухвали (гл. VI), а при розгляді угоди про визнання вини – ухвали і вирок (ст. ст. 507, 509). Частина четверта має назву «Нарада суду і постановлення вироку». Вирок складається зі вступної, описової (без мотивувальної) і резолютивної частин (ст. 392). Етап проголошення вироку не виокремлено, 15 днів надано для подання апеляції. Рішення апеляційної і касаційної інстанції оформляється у вигляді ухвали, до якої висуваються відповідні вимоги (ст. ст. 415, 417, 435). Стадія виконання судових рішень має самостійне закріплення. Ще однією особливістю молдовського кримінального провадження є приділення окремої уваги поправкам в процесуальних актах, виправленню матеріальних помилок і усуненню явних недоліків (гл. IV, ст. ст. 249, 250).

Російським законодавцем роз'яснено чи не найбільше термінів у межах інституту судових рішень: висновку суду, вироку, процесуального рішення, судового рішення (вироку, ухвали, постанови), підсумкового судового рішення і проміжного судового рішення (ст. 5). Особливістю є дефініції останніх: підсумкове судове рішення – вирок або інше рішення суду, постановлене під час судового розгляду, яким кримінальна справа вирішується по суті; проміжне судове рішення – усі ухвали і постанови суду, за виключенням підсумкових (ці терміни введені в російський кримінальний процес в 2010 році). Виокремлено види рішень, які приймаються суддею при попередньому слуханні (ст. 236), види вироків (ст. 302) – виправдувальний і обвинувальний (трьох різновидів), види рішень, які приймаються головою (ст. 350) – при розгляді справи за участю присяжних: постанови про закриття справи, обвинувального чи виправдувального вироку, постанови про розпуск колегії присяжних засідателів та направлення кримінальної справи на новий розгляд іншим складом суду. Вимогами до вироку визначено законність, обґрунтованість і справедливості (ст. 297): «Вирок визнається законним, обґрунтованим і справедливим, якщо він постановлений відповідно до вимог цього Кодексу і ґрунтується на правильному застосуванні кримінального закону» (тобто кожна вимога окремо не декларована). Окремо закріплено порядок винесення ухвал і постанов (ст. 256), хоча й незрозуміло, який документ і коли постановляється. Адаже, наприклад, зазначається, що про повернення кримінальної справи прокурору чи про закриття кримінальної справи постановляється постановою або ухвалою (виходячи із приписів КПК, ці різновиди залежать від складу суду: одноособово – постановою, колегіально – ухвалою). Наявні правила нарадчої кімнати при ухваленні вироку і деяких постанов/ухвал (про відвід, продовження строку тримання під вартою, призначення судової експертизи тощо) (ст. ст. 256, 295). Вирок постановляється іменем Російської Федерації. Правила щодо наради суддів, перерви, складання вироку, внесення до нього виправлень, структури тотожні з білоруським законом.

Російським законодавцем додатково відзначено випадки, коли у вироку зазначаються не справжні імена осіб (потерпілих, свідків), а їх псевдоніми (ст. 303). Правила проголошення вироку не вирізняються особливостями (ст. 310), лише в 2013 році введено норму, згідно з якою, коли є окрема думка судді, яка не оголошується при проголошенні вироку, учасникам судового розгляду надається три доби для заявлення клопотання про ознайомлення з такою думкою. Копія вироку вручається протягом 5 днів (ст. 312). Для подання апеляції на підсумкове судове рішення надається 10 днів. Зважаючи на наявність можливості судового розгляду за участю присяжних засідателів, виокремлено таємницю наради присяжних, винесення і проголошення ними вердикту (поняття не роз'яснено) (ст. ст. 341, 343, 345). Також виокремлені рішення, що приймаються судом апеляційної інстанції (ст. 389) – апеляційна ухвала або постановою, вирок; і стадія виконання вироку (р. XIV).

Центральна Азія представлена такими країнами, як Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Узбекистан, Туркменістан. Серед КПК цих країн найновішим є КПК Республіки Казахстан (2014 р.). Цим законом роз'яснено такі терміни: 1) постановою – будь-яке, окрім вироку, рішення суду, дізнавача, прокурора, слідчого, прийняте під час провадження у кримінальній справі; 2) підсумкове рішення – будь-яке рішення органу, що веде процес, яке виключає початок або продовження провадження у справі, а також яке вирішує, хоча й не кінцево, справу по суті; 3) процесуальні рішення – усі рішення усіх уповноважених осіб; 4) вирок – рішення суду першої та апеляційної інстанцій про винуватість чи невинуватість обвинуваченого, застосування чи незастосування до нього покарання (ст. 7). Виокремлено рішення суду в узгоджувальному провадженні (ст. 626); два види вироків, 5 різновидів обвинувального вироку (ст. 392); окрема постановою (ст. 405); види рішень, ухвалених за участю присяжних засідателів (ст. 657), та судове рішення (постанову) у провадженні про конфіскацію (ст. 671). Серед вимог до вироку – законність і обґрунтованість (ст. 388). Постановлення вироку врегульовано гл. 46, особливостей цього процесу не виявлено. Те ж стосується й проголошення вироку (ст. 402). При цьому наведено є доповнення кодексу правилом, згідно з яким, якщо підсудному призначений пробачний контроль або покладено обов'язок його явки у службу пробачії протягом 10 днів після набрання вироком законної сили, суд роз'яснює йому наслідки невиконання такого обов'язку (ч. 6 ст. 402). Для подання апеляційної скарги встановлено термін 15 днів. Апеляційна інстанція ухвалює вирок або постановою, порядок складання і вимоги до яких передбачені законом (ст. 444). Виконанню судових рішень (у широкому розумінні) присвячено розділі 9.

КПК Киргизії визначає значну кількість термінів (ст. 5), зокрема такі, як: процесуальні рішення – акти застосування кримінального процесуального права органів, які ведуть процес, в межах їх компетенції – вирок, постановою, висновки, подання, санкції; постановою – рішення слідчого, прокурора, судді, рішення Верховного Суду; окрема ухвала – рішення суду щодо причин умов, які сприяли вчиненню злочину; вирок – рішення суду першої, апеляційної інстанцій, ухвалене у судовому засіданні, про винуватість чи невинуватість підсудного, засудженого, про призначення йому покарання; ухвала – будь-яке, окрім вироку, рішення суду апеляційної інстанції, прийняте в судовому засіданні. Серед судових рішень виокремлено обвинувальний і виправдувальний вирок (ст. 314), вердикт присяжних (ст. 331-29), а серед вимог до вироку – законність і обґрунтованість (ст. 310). Урегульовано порядок прийняття постанов (одноособово) і ухвал (колегіально) у судовому засіданні (ст. 268). Постановленню вироку присвячено гл. 36 і безпосередньо ст. 311. Таємниці наради суду не виокремлено,

але про окреме приміщення для ухвалення вироку згадується в ст. 311. Новелами відносно суду присяжних вже закріплено таємницю наради присяжних засідателів і порядок прийняття вердикту (ст. 331-22, 331-24). Виділено проголошення вироку і вручення його копії – не пізніше трьох діб (ст. 324, 326), проголошення вердикту (ст. 331-26). Для подання апеляції на вирок надано 10 діб, і окремий розділ присвячено виконанню вироку (р. X).

Розуміння постанови, ухвали, вироку розкрито в ст. 7 КПК Таджикистану. Перша має широке трактування, зокрема й як акт судді першої, наглядової інстанції, акт президії суду при перегляді справ нижчих судів. Ухвала розглядається виключно як судові рішення, зокрема й касаційної, наглядової інстанції, а вирок – як рішення суто суду першої інстанції. Закріплено законність, обґрунтованість і справедливість вироку, два різновиди останнього. Постановлення вироку (гл. 36) відбувається іменем Республіки. Особливостей стосовно наради суддів, складання вироку, його структури, проголошення не виявлено. Копія вироку вручається не пізніше 5 діб з дня проголошення. Звернення до виконання (гл. 40) стосується не лише вироків, а й ухвал та постанов.

Схожий підхід щодо роз'яснення термінів інституту судових рішень використано і законодавцем Туркменістану. Особливістю є приділення підвищеної уваги окремій постанові (ухвалі) суду (ст. 6, ст. 434 КПК). Серед різновидів обвинувального вироку, окрім традиційних, є вирок з умовним осудом (п. 4 ст. 417). Вимоги до вироку такі ж, як у Таджикистані. В гл. 43 «Постановлення вироку» виокремлено порядок ухвалення постанов і ухвал. Інші правила прийняття вироку, його проголошення, вручення копії і набрання сили не мають специфічних рис. Касаційною інстанцією приймається ухвала, а виконанню судових рішень (широке розуміння) присвячено гл. 46.

Приписи щодо судових рішень в КПК Узбекистану не відрізняються особливостями. Можна навіть констатувати, що цей інститут у кримінальному процесі Узбекистану найменше врегульований серед розглядуваних країн. Відсутні роз'яснення будь-яких термінів. Види вироків – традиційні (ст. 462). Серед вимог – законність, обґрунтованість і справедливість, поняття яких розкрито в ст. 455, де вказано на те, що усі висновки суду, які містяться у вироку, повинні бути вмотивованими. Вироку присвячена гл. 54 із однойменною назвою. Вирок постановляється іменем Республіки. Специфічною рисою наради суддів є розмежування постановлення вироку суддею – в окремій кімнаті, а суддями – в нарадчій кімнаті; перервати нараду дозволяється не лише на нічний час, вихідні та святкові дні, а й протягом дня (ст. 456). Порядок складання вироку є загальним, із можливістю вносити до нього виправлення у нарадчій кімнаті до проголошення (ст. 465). Проголошення вироку, зокрема його резолютивної частини, покладається на голову або народного засідателя, інші особливості відсутні. Апеляційний порядок (на скаргу дається 10 діб), касаційний і наглядовий перегляди стосуються перевірки законності, обґрунтованості і справедливості не лише вироків, а й постанов та ухвал (у зв'язку з чим можна зробити висновок стосовно різновидів судових рішень) (ст. 478). Рішення суду апеляційної інстанції, рішення суду касаційної інстанції оформляється у виді ухвали. Закріплено і порядок звернення до виконання ухвал, постанов, вироків (гл. 58).

Законодавство країн Прибалтики значною мірою наближене до європейського. Особливістю усіх цих країн є оформлення закриття провадження у кримінальній справі вироком. При цьому, наприклад, у КПК Естонії відсутнє роз'яснення термінів, які у ньому вживаються. Із приписів ст. 276 цього Кодексу випливають випадки ухвалення судом постанови та вимог щодо її оформлення. Специфічною

рисою рішень судового кримінального процесу Естонії є можливість ухвалення рішення про заборону наближення до особи (ст. 310-1) поряд із виправдувальним чи обвинувальним вироком (ст. 309). Окремо виділено рішення суду (постанова) у конфіскаційному провадженні (ст. 403-2). Серед вимог до вироку визнаються законність, обґрунтованість (ст. 305-1) і обов'язковість – для вироку і постанови суду (ст. 409). Видається дещо обмеженим виклад приписів розділу 6 «Постановлення вироку», який містить правила щодо таємниці наради суду (ст. 305), проголошення вироку і роз'яснення права на апеляцію (ст. 315). На відміну від кримінальних процесуальних законів інших країн, в КПК Естонії наголошується, що суд зобов'язаний запитати у обвинуваченого, чи зрозумілий йому вирок, та роз'яснити не лише права, а й сутність вироку, а також, оголошуючи лише резолютивну його частину, пояснити найважливіші мотиви вироку та вказати день, коли сторони у змозі ознайомитись із вироком в суді (про що зазначається у протоколі судового засідання). Значна увага при проголошенні вироку приділяється роз'ясненню права на апеляцію та відмови від неї. Специфічною рисою є й вимога щодо опублікування часу проголошення вироку та надання доступу до нього і їх відстрочка (ст. 315-1). Копія вироку обов'язково вручається лише обвинуваченому, іншим учасникам судового розгляду така копія видається за клопотанням (ст. 317). Окремо закріплені правила щодо вироку окружного суду (ст.ст. 340–343) і щодо рішення Державного суду (ст. 363). Особливістю є і вимога щодо обнародування вироку і постанови про припинення провадження, які набрали законної сили (для оскарження встановлено 15 днів). Набрання судовим рішенням законної сили та звернення до виконання врегульовано гл. 18.

У Литовській Республіці кримінальний процесуальний закон роз'яснює значення понять: 1) вирок – документ, ухвалений судом першої інстанції під час проведення судового засідання, у якому визначається винуватість чи невинуватість обвинуваченого і призначається йому покарання або звільнення від покарання; документ, яким суд апеляційної інстанції змінює або скасовує рішення суду першої інстанції; документ, яким суд першої або апеляційної інстанції припиняє справу (ст. 29); 2) постанова – документ, який мотивує органи досудового розслідування, прокурора до розслідування злочинної діяльності, зокрема це акт обвинувачення (ст. 30); 3) розпорядження – рішення судді або суду з кримінальної справи, зокрема йдеться про накази щодо ухвалення вироків та судових рішень про покарання (ст. 31). З усіх питань, що вирішуються в суді під час судового розгляду, суд виносить ухвалу, при цьому враховуються думки учасників процесу (ст. 253). У справах про притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб ухвалюється вирок і постанова. Литовський КПК не містить положень щодо вимог до судових рішень. Винесення вироку регулюється розділом XXIII. Наголошено, що постанови і вирокі приймаються іменем Литовської Республіки. Під час ухвалення вироку у справі у колегіальному розгляді під керівництвом голови судового засідання відбувається нарада та голосування суддів. Про розбіжності з приводу додержання порядку у нараді та голосуванні вирішує суд у повному складі. Нарада та голосування суддів відбувається окремо з приводу доведення вини, кваліфікації злочину, призначення покарання та інших питань. Голова судового засідання вирішує про формулювання питань таким чином, щоб на них можна було давати тільки позитивну чи негативну відповідь. Першим голосує суддя з найменшим трудовим стажем на посаді судді. Голова судового засідання, незважаючи на свій трудовий стаж на посаді судді, голосує останнім (ст. 299). Особливістю є неживання законодавцем терміносистеми «таємниця наради

суддів» чи «таємниця нарадчої кімнати» – у ст. 298 йдеться про місце ухвалення вироку. При проголошенні вироку дозволяється оголосити лише його вступну і резолютивну частини та підготувати повний текст вироку протягом 7 днів (ст. 308). Під час проголошення вироку в залі судового засідання повинні бути присутні обвинувачений, прокурор та захисник. Копія вироку вручається не пізніше 5 діб. Для подання апеляційної скарги надається від двох до 20 діб з моменту оголошення вироку (складання усіх постанов). За результатами розгляду в апеляційній інстанції ухвалюється вирок, постанова, ухвала, в касаційній інстанції – постанова. Виконання вироків і постанов врегульовано окремо.

Висновки. Таким чином, попри поділ і об'єднання пострадянських країн за територіальним принципом кримінальне провадження у них має відмінності, навіть у державах однієї групи. Специфічні риси зумовлені обранням країною тієї чи іншої форми кримінального процесу, урахуванням міжнародних стандартів та європейського, азійського досвіду із збереженням національних традицій регіону і обраним курсом державної політики. Стосовно інституту судових рішень у кримінальному провадженні відмінності полягають у: 1) наявності роз'яснювальних термінів, зокрема й щодо рішень (КПК Узбекистану, Естонії взагалі не визначають їх, а найбільше термінів роз'яснено в КПК Росії та Киргизії); 2) широкому і вузькому розумінні такого рішення, як постанова (вузький підхід охоплює лише рішення органів кримінального переслідування (Грузія, Литва, Молдова, Естонія)); 3) розкритті вимог до судових рішень (у комбінаціях: законність і обґрунтованість (Естонія, Росія, Киргизія), законність і вмотивованість (Азербайджан), законність, обґрунтованість і справедливість (Грузія, Росія, Узбекистан), законність, обґрунтованість і вмотивованість (Вірменія, Молдова), законність, обґрунтованість, вмотивованість і справедливість (Білорусь), в Литві відсутні такі вимоги); 4) назвах структурних частин вироку (в Естонії – вступна, основна, резолютивна, в Литві – вступна, мотивувальна (скорочена мотивувальна), резолютивна, в інших – вступна, описова (описово-мотивувальна), резолютивна); 5) термінах і порядку оскарження судових рішень, вручення їх копій (від трьох до п'яти діб, як виключення 14 днів (Грузія) або 20 днів (Естонія)); 6) оформлення рішення про закриття кримінального провадження (вироком – Молдова, Естонія, Литва, Латвія); 7) форми рішень при перегляді вироків, постанов, ухвал суду першої інстанції (вирок, постанова, ухвала (Росія, Литва), вирок, постанова (Азербайджан, Вірменія, Казахстан), ухвала (Білорусь, Таджикистан, Узбекистан), касаційний вирок (Грузія)); 8) можливості внесення виправлень у вирок (постанову) (така можливість відсутня в країнах Закавказзя); 9) виділення специфічних рис в інституті судових рішень.

Такими специфічними рисами наділені кримінальні процесуальні закони: Азербайджану (стосовно визначення поняття «остаточне рішення»), Молдови (постановлення вироку іменем закону; приділення окремої уваги поправкам у процесуальних актах, виправленню матеріальних помилок і усуненню явних недоліків); Росії (щодо виділення підсумкового і проміжного судового рішення; можливості зазначення у вирокі псевдоніму особи потерпілого і свідка; заявляння клопотання про ознайомлення із окремою думкою судді (3 дні)); Казахстану (визначення поняття «підсумкове рішення»; виділення рішень в узгоджувальному провадженні; урегулювання в судовому рішення питань

пробації); Таджикистану (щодо детального урегулювання окремої постанови (ухвали) суду; виокремлення обвинувального вироку з умовним осудом); Узбекистану (стосовно правила розмежування постановлення вироку суддею – в окремій кімнаті, а суддями – нарадчій кімнаті); Естонії (стосовно рішення про заборону наближення до особи; закріплення рішення конфіскаційного провадження; вимоги щодо опублікування часу проголошення вироку та надання доступу до нього; обнародування вироку і постанови про припинення провадження, які набрали законної сили); Литви (стосовно оперування поняттям «розпорядження суду»; проголошення частини вироку і встановлення значних термінів для підготовки його повного тексту – 7 (20) днів). Особливості ухвалення вердикту присяжними засідателями характерні для країн, що обрали таку форму кримінального судочинства (Азербайджан, Грузія, Казахстан, Росія, Киргизія). Також особливості судових рішень пов'язані із кримінальними провадженнями стосовно юридичних осіб (ухвала – в Молдові, вирок і постанова – в Литві)

Спільним для усіх країн є: виокремлення етапу постановлення судового рішення (визначити чи невинуватість особи завжди оформляється лише вироком) та стадії виконання судового рішення (вироку); вказівка на таємницю наради суддів (з певною особливістю в Узбекистані і Литві та відсутністю в Киргизії); визначення питань, що вирішуються при ухваленні вироку; урегулювання порядку проголошення вироку (окрім) і вручення його копії; постановлення вироку іменем Республіки (окрім Молдови).

Удосконалення ж кримінального процесуального закону в частині інституту судових рішень майже не спостерігається. Окремі зміни притаманні Російській Федерації (стосовно підсумкових і проміжних судових рішень, ознайомлення із окремою думкою судді) і оновленому законодавству Казахстану – стосовно специфіки роз'яснення вироку в частині пробаційних заходів (хоча в кримінальному процесуальному законі цієї країни серед вимог до судових рішень закріплено лише законність і обґрунтованість, попри наукові і правозастосовчі досягнення у цьому аспекті).

В цілому, слід відмітити, що КПК України за своєю структурою і технікою викладення положень щодо інституту судових рішень є зручним і зрозумілим у користуванні, сприятливим для єдиної правозастосовчої практики. Звичайно, він не є ідеальним. Його удосконалення закономірне і об'єктивне, зокрема в питаннях правомірності судових рішень, прийняття їх від імені народу України, виділення особливостей у виокремлених законодавцем провадженнях, постановлення вироку в усіх провадженнях, де вони закінчуються розв'язанням суспільно-правового конфлікту по суті. Разом з тим, вітчизняний кримінальний процесуальний закон ураховує міжнародні стандарти здійснення судочинства, забезпечує дотримання основних засад останнього і у порівнянні з аналогічними кодифікованими актами видається цілісним та системним документом.

Список використаної літератури:

1. Ігнатюк О.В. Судове провадження у першій інстанції в кримінальному процесі України : дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.В. Ігнатюк. – Ірпінь : НУДПСУ, 2014. – 214 с.
2. Уголовные и уголовно-процессуальные кодексы постсоветских стран : [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>.